

بررسی عوامل مؤثر بر تسهیل در پرداخت مالیات توسط مؤدیان مالیاتی و شناسایی عوامل موجود

طوبی سنجرانی^۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۱/۲۰ تاریخ چاپ: ۱۴۰۰/۰۱/۳۱

چکیده

مالیات عبارت است از قسمتی از درآمد یا ثروت افراد که به منظور بخشی از هزینه های عمومی و حفظ منافع اجتماعی و اقتصادی و سیاسی کشور که بموجب قانون بوسیله دولت وصول می شود. برای دوام جامعه و ارائه خدمات اجتماعی توسط دولت، هر یک از افراد جامعه با توجه به توان پرداخت خود مکلفند بهای قسمتی از این خدمات را به عنوان مالیات به دولت بپردازند. هدف اصلی این پژوهش بررسی عوامل مؤثر بر تسهیل در پرداخت مالیات توسط مؤدیان مالیاتی و شناسایی عوامل موجود می باشد. جامعه آماری تحقیق کلیه کارشناسان امور مالیاتی در تهران است که با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۲۵۳ نفر به عنوان نمونه آماری انتخاب شده اند. دوره زمانی تحقیق سه ماهه اول سال ۱۳۹۳ می باشد. روش گردآوری داده ها از روش کتابخانه ای و توزیع پرسشنامه می باشد. آزمون فرضیات از روش آزمون همبستگی، رگرسیون چندگانه و آزمون فریدمن انجام شد. نتایج تحقیق نشان داد متغیر پیچیدگی و ابهام در قوانین و مقررات مالیاتی با پرداخت مالیات توسط مؤدیان مالیاتی ارتباط معکوس و متغیرهای توجه به منابع انسانی کارآمد، گسترش فرهنگ مالیاتی در جامعه، آگاهی و به روز بودن اطلاعات مدیران، وجود پاداش و تنبیه متناسب با عملکرد مؤدیان و رعایت اصول تعیین مالیات با پرداخت مالیات توسط مؤدیان مالیاتی ارتباط مستقیمی دارند. همچنین با توجه به آزمون فریدمن رتبه بندی و اولویت بندی هریک از عوامل مؤثر بر دریافت مالیات از مؤدیان مالیاتی از نظر کارشناسان امور مالیاتی به ترتیب زیر می باشد: ۱. گسترش فرهنگ مالیاتی در جامعه، ۲. پیچیدگی و ابهام در قوانین و مقررات مالیاتی، ۳. رعایت اصول تعیین مالیات، ۴. توجه به منابع انسانی کارآمد، ۵. آگاهی و به روز بودن اطلاعات مدیران، ۶. وجود پاداش و تنبیه متناسب با عملکرد مؤدیان.

واژگان کلیدی

مالیات، مؤدیان مالیاتی، موانع پرداخت مالیات، فرهنگ مالیاتی، اصول تعیین مالیات

۱. کارشناس ارشد حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد زاهدان، زاهدان، ایران.

(Sanjarani.tooba@gmail.com)

۱. مقدمه

مالیات عبارت است از قسمتی از درآمد یا ثروت افراد که به منظور بخشی از هزینه های عمومی و حفظ منافع اجتماعی و اقتصادی و سیاسی کشور که بموجب قانون بوسیله دولت وصول می شود. برای دوام جامعه و ارائه خدمات اجتماعی توسط دولت، هر یک از افراد جامعه با توجه به توان پرداخت خود مکلفند بهای قسمتی از این خدمات را به عنوان مالیات به دولت بپردازند. امروزه در کلی ترین تعریف مالیات که یک نوع هزینه اجتماعی بشمار می رود که افراد جامعه به تناسب استفاده از آن هزینه اجتماعی باید تقبل پرداخت آنرا نمایند.

مالیات ابزاری است برای توزیع عادلانه درآمد و ثروت کشور، که نقش تعدیل کننده ثروت در جامعه را دارد بطوری که هرکس درآمد بیشتر و ثروت بیشتری دارد باید مالیات بیشتری پرداخت کند؛ به عبارت دیگر، پرداخت مالیات، مشارکت مردم در تأمین بخشی از هزینه های عمومی و مهم ترین ابزار سازماندهی اقتصاد هر کشور است.

مهم ترین عاملی که می تواند عدالت اجتماعی را محقق کند، مالیات است و تا زمانی که بخش مالیات سازماندهی نشود، نمی توان چندان امیدی به اقتصاد یک کشور داشت. اجرای دقیق قوانین عادلانه اخذ مالیات در جامعه نه تنها سبب از میان رفتن فاصله طبقاتی بلکه باعث کاهش تورم در اقتصاد نیز می شود. در بسیاری از کشورهای توسعه یافته و حتی در حال توسعه حدود ۹۰ درصد پرداخت های جاری دولت، از طریق مالیاتها تأمین می شود درحالی که سهم مالیات در بودجه ایران طی ده سال گذشته فقط ۲۵ تا ۳۳ درصد و حدود ۱۲ هزار میلیارد تومان بوده است.

براساس تحقیقات صورت گرفته علاوه بر مشکل ساختاری اقتصاد کشور، نظام فعلی دریافت مالیات نیز برای جلوگیری از فرارهای مالیاتی نیازمند بازبینی های مهم از جمله گسترش پایه های مالیاتی، اجرای صحیح مالیات بر ارزش افزوده، شناخت ظرفیتهای پنهان مالیاتی، گسترش فرهنگ خود اظهاری و برخورد مناسب و جرایم سنگین مالیاتی برای متخلفان مالیاتی است.

شفاف نبودن نظام مالیاتی از دلایل مهم فرار مالیاتی می باشد و مالیات های علی الراس و اختیارات ممیز در تشخیص مالیات از عمده ترین عوامل فرار مالیاتی و فسادهای مالی است. مالیات بر ارزش افزوده این امکان را بوجود می آورد که مودی مالیاتی بتواند هزینه های خود را برای کاهش مالیات ممیزی شده محاسبه کند درحالی که در نظام مالیاتی علی الراس خلق و خوی مودی می تواند بر میزان مالیاتی که تشخیص داده می شود تأثیرگذار باشد اما در مالیات بر ارزش افزوده اجزای درآمد مودی مبنای محاسبه خواهد بود بنابراین برای بهبود نظام مالیاتی باید این نظام از علی الراس به مالیات بر ارزش افزوده تغییر یابد و همه مالیاتها از طریق سیستم رایانه ای بصورت یکپارچه محاسبه شود.

۲. بیان مسأله

یکی از راه های افزایش درآمدهای مالیاتی و تحقق اهداف درآمدی دولت، تلاش برای تمکین مالیاتی است. در این ارتباط، دولت ها با ارایه خدمات رایگان در زمینه چگونگی بهره گیری از اصول مالیات ها و شیوه های گوناگون برای رفع نیاز مردم، وظیفه ای بسیار سنگین بر عهده دارند. همچنین ترغیب جامعه به پرداخت داوطلبانه مالیات ها و جلب

حمایت و ایجاد تمیکن صادقانه در مردم در قبال تکالیف قانونی آنها، مستلزم ارائه خدمات حمایتی خاص است. از سوی دیگر، اگر تمکین مالیاتی را پابندی داوطلبانه مؤدیان به قانون مالیاتی و تکالیف مالیاتی بدانیم، در این صورت عدم تمکین عبارت است از عدم پابندی به قوانین و مقررات و انجام تکالیف قانونی. البته درجه تمکین مالیاتی در هر کشوری، معیار سنجش کارایی سیستم مالیاتی آن کشور خواهد بود و میزان عدم تمکین را می توان با شکاف مالیاتی اندازه گیری کرد (جعفری صمیمی، آملی دیوا، ۱۳۸۹).

اگرچه مالیات ستانی در ایران نوپا نیست و همچنین از وصول مالیات به طریق نظام شبه سیستمی در حدود یک قرن در ایران می گذرد، اما همچنان نمی توان ادعا کرد که نظام مالیات گیری در ایران حتی شبیه کشورهای تقریباً در حال توسعه است. در هر صورت پابندی به اصول و روش های نوین بشری در اجرای سیاست های توسعه، باید سرلوحه کار مسوولان مربوطه قرار گیرد تا به هدف های مورد نظر در وصول حداکثر مالیات دست پیدا کنند. به نظر می رسد با توجه به تغییر و تحولات در نظام مالیاتی ایران از حدود یک سال پیش به این طرف، بتوان امیدوارانه چشم به سوی نظام مطلوب مالیاتی داشت. نظامی که در سال های گذشته تبدیل به ویرانه ای شده است که اصلاح ساختاری و بنیادی آن هزینه های زیادی می طلبد (آیت، عرب مازار، ۱۳۸۹).

دریافت مالیات در کشورهای پیشرفته یکی از درآمدهای مهم دولت هاست که اهداف ازپیش تعریف شده آنان رامحقق می سازد. قوانین مالیاتی کشورهای پیشرفته منطبق بر نیازهای آن جوامع می باشد که کارشناسان آنان قبلاً با کارهای کارشناسی آنها رادریافته اند. متأسفانه در ایران بدون آن که فرهنگ سازی مناسبی برای دریافت مالیات انجام گیرد و مردم رادرجریان امور قرار دهند، قوانین مالیاتی تدوین می گردد و همیشه در همه موارد آزمون و خطا جریان می یابد و هنگام اجرای قوانین به نقایص آن پی می برند که هزینه ها را بالا خواهد برد. این سیکل ناکارآمد همیشه جریان دارد (حسن و بهاروند احمدی، ۱۳۹۰).

با توجه به اهمیت بحث مالیات در اقتصاد کشور و فرار مالیاتی به عنوان یکی از بزرگترین مشکلات سازمان امور مالیاتی؛ این پژوهش به بررسی عوامل مؤثر بر تسهیل در پرداخت مالیات توسط مؤدیان مالیاتی و شناسایی عوامل موجود می پردازد.

۳ - پیشینه پژوهش

مایکل (۲۰۱۱) با بررسی نسبت های مالیاتی و تلاش مالیاتی در کشورهای در حال توسعه طی دوره ۲۰۱۰-۲۰۰۰، ظرفیت مالیاتی در ۷۴ کشور در حال توسعه را مورد بررسی قرار داده اند. نتایج، نشان داد که درآمد سرانه، ارزش افزوده بخش های معدنی و بخش های غیر معدنی، عوامل مؤثر بر ظرفیت مالیاتی در کشورهای در حال توسعه هستند. آلفیرمن (۲۰۱۱) به بررسی ظرفیت مالیاتی در دولت های محلی اندونزی تحت شرایط عدم مرکزیت پرداخته است؛ وی به بررسی این مطلب پرداخته است که آیا این دولت های محلی تحت شرایط عدم مرکزیت می توانند درآمدهای مالیاتی را افزایش دهند؟ وی ظرفیت مالیاتی ۲۶ ایالت اندونزی را طی دوره ۲۰۰۹-۱۹۹۶ بررسی نموده است. در این مطالعه متغیرهای مؤثر بر ظرفیت مالیاتی عبارتند از: نرخ سواد، نسبت سهم نیروی کار و نسبت مجموع صادرات و

واردات به تولید ناخالص داخلی که بر ظرفیت مالیاتی اثر مثبت و معنی‌داری دارند و سهم بخش کشاورزی اثر منفی بر ظرفیت مالیاتی دارد.

گپتا (۲۰۱۲) در مطالعه عوامل تعیین‌کننده درآمد مالیاتی در کشورهای درحال توسعه سرانه، نشان می‌دهد که عوامل ساختاری مانند GDP، آزادی تجاری و کمک‌های خارجی اثر معنی‌داری بر عملکرد درآمدی یک اقتصاد دارد. بوتل هول^۱ (۲۰۱۲) در مطالعه ای تحت عنوان تلاش مالیاتی و عوامل تعیین‌کننده نسبت مالیاتی در افریقا نشان می‌دهد که کیفیت مؤسسات و درآمد منابع، عوامل تعیین‌کننده قوی از نسبت مالیاتی هستند. بنابراین اگر کشورها کیفیت مؤسساتشان را بهبود دهند، می‌توانند درآمدهای مالیاتی بیشتری را از منابع سرانه به‌دست آورند. مانند اکثر مطالعات، نقش اصلی را درآمد سرانه ایفا می‌کند و تأثیر آزادسازی تجاری در بهبود نسبت مالیاتی تأیید شده است. این مقاله همچنین تلاش مالیاتی مناطق را اندازه می‌گیرد و نشان می‌دهد که طی دوره ۲۰۱۰-۱۹۹۰ کشورهای افریقا پایین تر از مالیات بالقوه شان عمل کرده اند؛ به عبارتی عملکرد مطلوبی نداشته اند.

قانی (۲۰۱۳) در مطالعه خود به تحلیل بین کشوری عملکرد مالیاتی با تأکید ویژه بر تلاش مالیاتی پاکستان با استفاده از داده های پانل ۴۰۱ کشور طی دوره سرانه، جمعیت شهر ی، ۲۰۱۱-۱۹۹۶ می‌پردازد. به‌طور معمول آزادسازی، حاکمیت قانون و کنترل فساد، عوامل تعیین‌کننده نسبت مالیاتی در بین کشورها تعیین شده اند. تلاش مالیاتی به‌دست آمده برای پاکستان نشان دهنده یک کاهش کلی است.

صامتی (۱۳۸۹) در تحقیق به بررسی تأثیر مالیات ارزش افزوده بر خالص صادرات و مقایسه تأثیر آن با مالیات بر شرکتها در ایران و دیگر کشورهای آسیایی پرداختند. نتایج تحقیق نشان داد که مالیات ارزش افزوده در کوتاه مدت دارای تأثیر منفی بر خالص صادرات می‌باشد و این اثر در بلند مدت خنثی است. مالیات بر شرکتها بر خلاف مالیات ارزش افزوده در کوتاه مدت دارای تأثیر مثبتی بر خالص صادرات می‌باشد.

دانش فرد (۱۳۹۱) در پژوهشی به بررسی موانع اجرای قانون مالیات بر ارزش افزوده پرداختند. این پژوهش به بررسی موانع اجرای قانون مالیات بر ارزش افزوده با توجه به گذشت سه سال از اجرای آن در ایران می‌پردازد، بدین منظور دو دسته عوامل درونی و بیرونی مشتمل بر عواملی که از درون سازمان و متن قانون بر اجرای آن مؤثرند و عواملی که خارج از سازمان مجری و متن قانون بر اجرای آن مؤثرند به عنوان متغیرهای مستقل و اجرای قانون مالیات بر ارزش افزوده به عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته شده است.

این پژوهش، یک تحقیق توصیفی است، که از لحاظ تقسیم‌بندی بر مبنای مخاطب شناسی کاربردی و یک پژوهش میدانی (پیمایشی) می‌باشد، تحقیق حاضر در حوزه استان تهران که مؤثرترین حوزه مالیاتی کشور می‌باشد پیاده شده و جامعه آماری ۵۰۰ نفر از کارکنان امور مالیاتی که متصدیان اجرای قانون مالیات بر ارزش افزوده می‌باشند در نظر گرفته شده است. تعداد نمونه نیز اساس بر جدول مورگان مشتمل بر ۲۱۷ نفر از کارکنان می‌باشد... ابزار جمع آوری اطلاعات پرسشنامه است که پس از بررسی روائی توسط متخصصان و کارشناسان، پایایی آن نیز مورد تأیید قرار گرفت. نتایج تحقیق نشان داد که، عوامل درونی و بیرونی بر اجرای قانون مالیات بر ارزش افزوده مؤثرند و مشخص گردید عوامل درونی نسبت به عوامل بیرونی بیشتر مانع اجرای قانون مالیات بر ارزش افزوده می‌گردند.

¹. Botlehol

میرمحمدی و دیگران، (۱۳۹۱) در تحقیق به بررسی تأثیر عوامل مؤثر بر ارتقای تمکین مؤدیان مالیاتی (اشخاص حقوقی) از دیدگاه کارکنان مالیاتی تهران پرداختند. هدف از این پژوهش، بررسی تأثیر عوامل مؤثر بر ارتقای تمکین مؤدیان مالیاتی از دیدگاه کارکنان مالیاتی مؤدیان بزرگ مالیاتی در شهر تهران می‌باشد تا با بکارگیری آن عوامل، شاهد تمکین بیشتر مؤدیان مالیاتی جهت افزایش کارایی و اثربخشی نظام مالیاتی باشیم. جامعه آماری ۲۳۳ نفری این پژوهش، کارکنان مالیاتی اداره کل مؤدیان بزرگ مالیاتی شهر تهران می‌باشد که نمونه ای به حجم ۹۵ نفر از این جامعه انتخاب شد. یافته های پژوهش نشان داد که آگاهی مؤدیان در خصوص قوانین و مقررات مالیاتی و تکالیف مربوط، اعمال جرائم مالیاتی نسبت به مؤدیان و مصرف صحیح درآمدهای مالیاتی و اعلام آن برای مؤدیان مالیاتی، بر تمکین مؤدیان مالیاتی اثر مثبت می‌گذارد.

۴- فرضیه‌های پژوهش

۱. بین عدم توجه به منابع انسانی کارآمد و عدم پرداخت مالیات توسط مؤدیان مالیاتی رابطه وجود دارد.
۲. بین عدم گسترش فرهنگ مالیاتی در جامعه و عدم پرداخت مالیات توسط مؤدیان مالیاتی رابطه وجود دارد.
۳. بین عدم آگاهی وبه روز نبودن اطلاعات مدیران و عدم پرداخت مالیات توسط مؤدیان مالیاتی رابطه وجود دارد.
۴. بین پیچیدگی و ابهام در قوانین و مقررات مالیاتی و عدم پرداخت مالیات توسط مؤدیان مالیاتی رابطه وجود دارد.
۵. بین عدم وجود پاداش و تنبیه متناسب با عملکرد مؤدیان و عدم پرداخت مالیات توسط مؤدیان مالیاتی رابطه وجود دارد.

۶. بین عدم رعایت اصول تعیین مالیات و عدم پرداخت مالیات توسط مؤدیان مالیاتی رابطه وجود دارد.
- از آنجائی که جامعه آماری تحقیق حاضر شامل کلیه کارشناسان سازمان امور مالیاتی در تهران بوده و تعداد آنها ۶۰۰ نفر و محدود و معین می‌باشد، جهت تعیین حداقل حجم نمونه لازم، از فرمول کوکران استفاده می‌شود:

$$n = \frac{Nz^2_{\alpha/2} p(1-p)}{(N-1)d^2 + z^2_{\alpha/2} p(1-p)}$$

بنابراین حداقل حجم نمونه لازم ۲۵۳ نفر می‌باشد که این تعداد مبنای تجزیه و تحلیل قرار خواهد گرفت. روش نمونه گیری در این پژوهش از روش نمونه گیری تصادفی می‌باشد.

روش مورد استفاده برای جمع‌آوری داده‌ها، روش کتابخانه‌ای در بخش مبانی نظری و روش پیمایشی در بخش آزمون فرضیات است. اطلاعات از طریق پرسشنامه محقق ساخته جمع‌آوری گردیده است.

سنجش اعتبار پرسشنامه از دو بعد روایی و پایایی مورد توجه قرار می‌گیرد. روایی اصطلاحی است که به هدفی که آزمون برای محقق ساختن آن طراحی شده است، اشاره می‌کند. هیچ‌گونه روش آماری برای تعیین ضریب روایی وجود ندارد. بنابراین برای تعیین روایی یک آزمون از قضاوت متخصصان در این باره که سؤال‌های آزمون تا چه میزانی معرف محتوا و هدف‌های برنامه هستند، استفاده می‌شود. در این پژوهش نیز برای اطمینان از روایی ابزار گردآوری داده از نظرات اساتید و متخصصان موضوع پژوهش همچنین تعدادی از تکمیل‌کنندگان پرسشنامه استفاده شده است.

پایایی بعد دوم سنجش اعتبار آزمون می‌باشد. پایایی یک سنج، ثبات و هماهنگی منطقی پاسخ‌ها در ابزار اندازه‌گیری را نشان می‌دهد. برخلاف روایی روش‌های آماری مختلفی برای سنجش پایایی یک سنج وجود دارد.

معمول‌ترین آزمون پایایی برای سؤال‌های چند گزینه‌ای از نوع پژوهش حاضر ضریب آلفای کرونباخ است که نوعی آزمون از سازگاری منطقی پاسخ‌های پاسخ‌دهندگان به همه سؤال‌ها در یک سنجش یا یک پرسشنامه می‌باشد. بدین منظور ابتدا یک نمونه اولیه شامل ۱۰ پرسشنامه از شرکت‌های پذیرفته شده در سازمان بورس پیش آزمون گردید. سپس با استفاده از داده‌های به دست آمده از این پرسشنامه‌ها و به کمک نرم افزار SPSS نسخه ۱۸ میزان اعتماد با روش آلفای کرونباخ برای این ابزار محاسبه شد. مقدار به دست آمده ۰/۸۰۲ است که نشان می‌دهد پرسشنامه از قابلیت اعتبار بالایی برخوردار است.

جدول ۱: محاسبه پایایی گویه های پرسشنامه

ردیف	گویه	ضریب آلفای کرونباخ
۱	توجه به منابع انسانی کارآمد	۰,۷۸۶
۲	فرهنگ مالیاتی در جامعه گسترش	۰,۷۹۱
۳	آگاهی وبه روز بودن اطلاعات مدیران	۰,۷۳۳
۴	پیچیدگی و ابهام در قوانین و مقررات مالیاتی	۰,۷۵۵
۵	وجود پاداش و تنبیه متناسب با عملکرد مؤدیان	۰,۷۹۴
۶	رعایت اصول تعیین مالیات	۰,۷۷۸
۷	پرداخت مالیات توسط مؤدیان مالیاتی	۰,۷۴۵
۸	کل پرسشنامه	۰,۸۰۲

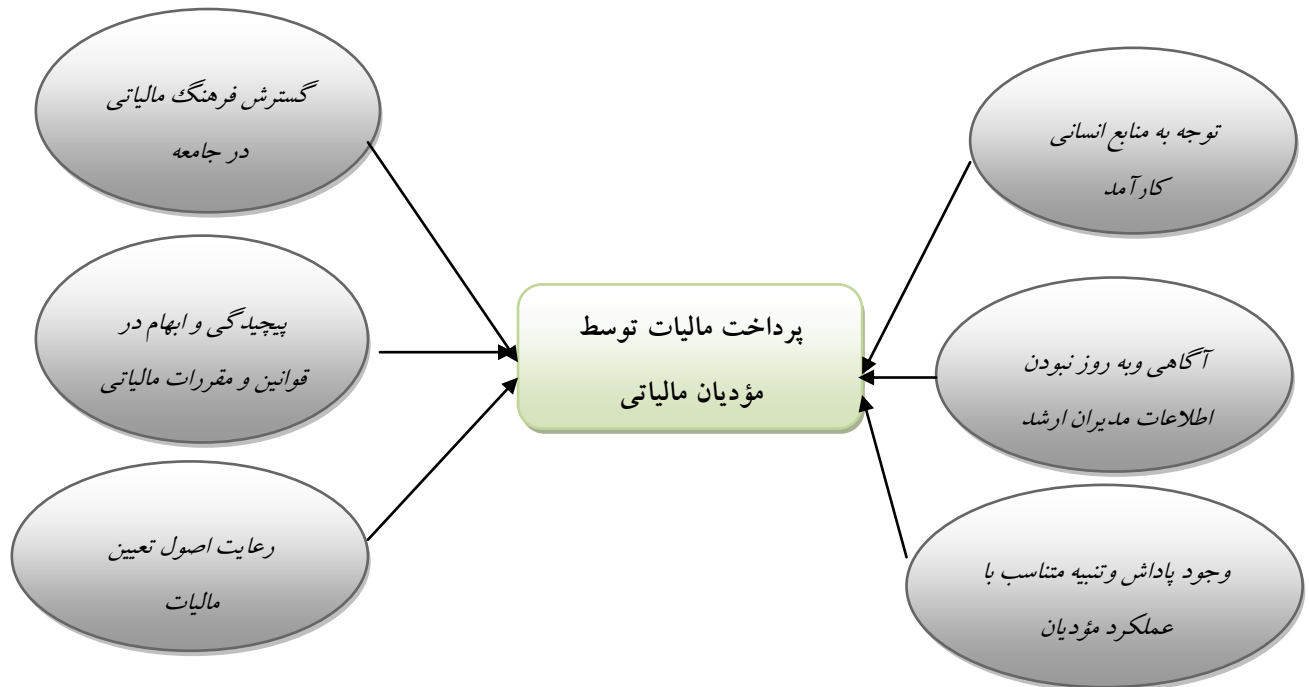
پس از جمع آوری داده‌ها، با استفاده از نرم افزار صفحه گسترده Excel، محاسبات و طبقه‌بندی داده‌ها برای آزمون فرضیه انجام می‌گیرد. سپس برای آزمون فرضیه از نرم افزار SPSS استفاده می‌شود.

۵- روش‌شناسی پژوهش

این تحقیق از نوع توصیفی- پیمایشی بوده و از لحاظ هدف کاربردی می‌باشد، چون با هدف به کارگیری این نتایج در بازار سرمایه انجام می‌گیرد.

۶- الگوی پژوهش

مدل مفهومی تحقیق در شکل زیر آورده شده است:

شکل ۱: مدل مفهومی تحقیق (مهرگان و پژمان، ۱۳۹۰)

تعریف متغیرها:

* پیچیدگی و ابهام در قوانین و مقررات مالیاتی: یکی از مهم ترین عوامل مؤثر در تضعیف و عدم اثربخشی سیاست های مالیاتی، پیچیدگی و ابهام در قوانین و مقررات مالیاتی است. این مساله به تنهایی به کارآیی اجرایی سیاست های مالیاتی صدمه وارد می کند. اصولاً چون قوانین وضع شده برای استفاده عموم مردم می باشد واز طرفی میزان درک و فهم مردم تفاوت های زیادی با هم دارد؛ لذا اولاً قوانین پیچیده قابل درک و فهم برای عموم نبوده و ثانیاً زمینه تفسیرهای سلیقه ای و غلط برای سوءاستفاده کنندگان فراهم می شود (مهرگان و پژمان، ۱۳۹۰).

* آگاهی وبه روز بودن اطلاعات مدیران ارشد مالیاتی: متأسفانه امروز علیرغم رشد سریع مهارتها از طریق سیستم های اطلاعاتی بین المللی از قبیل اینترنت و... اکثریت مدیران بالائی فاقد اطلاع از قوانین و استانداردهای حسابداری و حسابرسی می باشند واطلاعات اکثر مدیران در حدود و زمان تحصیل خلاصه میشود، تحلیل فرآیندهای نظام مالیاتی از اظهار تا پرداخت در یک سیستم مالیاتی، زمانی مفید و ممکن است که اطلاعات بهنگام باشد و به درستی در مجاری صحیح قرار گیرد. اگر سازمان مالیاتی با اطلاعات ناقص مواجه شود، باید در سیستم اطلاعاتی و ممیزی خود تجدیدنظر کرده، آن را دگرگون سازد (اسلاملوئیان و کریم، ۱۳۸۷). در کشور ما، قانونگذاری به راحتی انجام می شود اما اجرا و نظارت بر آن در بسیاری موارد با مشکل مواجه است. فقدان آموزش مؤدیان مالیاتی درباره تخصیص صحیح

منابع مالیاتی دولت، موجب نارضایتی بیش تر و عدم تمایل آنان به پرداخت مالیات می شود (مرتضی و اصغرپور، ۱۳۸۵).

* توجه به منابع انسانی کارآمد: در حال حاضر، اغلب فرآیندها از دیدگاه درونی سازمان مالیاتی طراحی می شود و کم تر توجهی به راحتی مؤدیان می شود. این امر، موجب دلسردی مؤدیان و انگیزه اندک آنان برای تمکین از مقررات مالیاتی می شود. همانطور که کارمندان در موقعیت های مختلف، متناسب با مهارت و تجربه خود، حقوق دریافت می کنند باید در ازای کارها و شیوه های جدیدی که در کار خود ارایه می دهند نیز پاداش دریافت کنند. اگر این سیاست ها به اجرا در نیاید، کارمندان به سکون و یکنواختی (روزمرگی) دچار شده، اغلب انگیزه کار درست را از دست داده، به شدت از سازمان خود رنجور شده و عدم رضایت شغلی خود را بروز می دهند (جهرمی و یگانه، ۱۳۸۷).

* گسترش فرهنگ مالیاتی در جامعه: بررسی های مختلف نشان می دهد بیشتر مردم نمی دانند چرا مالیات می دهند. شایع ترین زمینه های پیدایش فرار مالیاتی عدم گسترش فرهنگ مالیاتی در جامعه است فرهنگ مالیاتی، مجموعه ای از طرز تلقی، بینش و عکس العمل افراد در قبال نظام مالیاتی است. به عبارت دیگر طرز تلقی، بینش، برداشت، آرمان ها، ارزش های اجتماعی، قوانین جاری و میزان تحصیلات و آگاهی، از جمله عواملی هستند که فرهنگ مالیاتی را شکل می دهند (مهرگان و نادر، ۱۳۸۵).

* وجود پاداش و تنبیه متناسب با عملکرد مؤدیان: مؤدیان مالیاتی، عموماً به دو دسته تقسیم می شوند: مؤدیان قانونمدار و مؤدیان خلافکار. مؤدیان قانونمدار آن هایی هستند که مطابق قانون و به نسبت سهم خود، مالیات را پرداخت می کنند و عموماً مشکلی را برای سازمان امور مالیاتی ایجاد نمی کنند این نوع مؤدیان غالباً تمکین می کنند و از ایجاد هزینه و مشکل برای سازمان پرهیز می کنند به همین علت سازمان مالیاتی نیز از این نوع مؤدیان اظهار رضایت کرده و غالباً سعی می شود این نوع مؤدیان باقی بمانند و یا بر تعداد آن ها افزوده شود؛ اما در مورد دیگر مؤدیان خلافکار بحث و سخن بسیار است و سازمان امور مالیاتی سعی می کند با انواع سیاست ها، آن ها را وادار به پرداخت مالیات کند (عزتی و دیگران، ۱۳۸۵). مؤدیانی خلافکار محسوب می شوند که مالیات های معوق را به دستگاه مالیاتی تحویل می کنند که همین موضوع یکی از گلوگاه های نظام مالیاتی ایران است.

* رعایت اصول تعیین مالیات: متأسفانه یکی از مهمترین موانع وصول مالیات عدم رعایت اصول تعیین مالیات میباشد. بنا بر اصل بهای خدمات مالیات بایستی معادل بهای خدماتی باشد که دولت و دستگاه حکومت برای هر شخص انجام می دهد و با توجه به اصل قدرت پرداخت مالیات هر فردی بایستی متناسب با قدرت پرداخت او باشد و درجه ثروتمندی و میزان درآمد اشخاص ملاک تشخیص مالیات آنان باشد (قطمیری و محمدعلی، ۱۳۸۷). ولی تجربیات و پرونده های مالیاتی نشان میدهد خدمات ارائه شده توسط دولت بین پرداخت کنندگان مالیات و فراریان مالیات فاقد هر گونه ضوابطی است (محمدعلی و اسلاملوئیان، ۱۳۸۷).

۷- یافته های تحقیق

۷-۱- آماره توصیفی:

جامعه آماری پژوهش حاضر کلیه کارشناسان امور مالیاتی در تهران می باشند. در این قسمت، پس از جمع آوری داده ها اقدام به توصیف پاسخ دهندگان و شرکت های مربوط از جنبه های مختلفی می گردد. در این بخش از تجزیه و تحلیل

آماري به بررسی چگونگی توزیع نمونه آماری از حیث متغیرهایی همچون میزان تحصیلات، جنسیت و سمت سازمانی پاسخ دهندگان پرداخته می شود.

• میزان تحصیلات

همانطوریکه از جدول ۲ مشاهده می شود اکثر پاسخ دهندگان دارای مدرک لیسانس بوده‌اند. در نمودار ذیل فراوانی میزان تحصیلات پاسخ دهندگان ارائه گردیده است.

جدول ۲ جدول فراوانی میزان تحصیلات

فراوانی	درصد	درصد تجمعی
دیپلم	۲۰	۸/۵۱
فوق دیپلم	۱۱	۴/۶۸
لیسانس	۱۳۷	۵۸/۳
فوق لیسانس و بالاتر	۶۷	۲۸/۵۱
مجموع	۲۳۵	۱۰۰

• جنسیت

در جدول ۳ دسته بندی پاسخ دهندگان بر اساس جنسیت انجام گرفته شده است. ۹۰/۲۲ درصد از پاسخ دهندگان مرد و ۹/۷۸ درصد از پاسخ دهندگان زن بوده‌اند؛ که نمودار فراوانی در جدول ذیل ارائه شده است.

جدول ۳ جدول فراوانی جنسیت پاسخ دهندگان

فراوانی	درصد	درصد تجمعی
مرد	۲۱۲	۹۰/۲۲
زن	۲۳	۹/۷۸
مجموع	۲۳۵	۱۰۰

• سن پاسخ دهندگان

در جدول ۴ نمودار فراوانی سن پاسخ دهندگان ارائه گردیده است. ۹/۱ درصد از پاسخ دهندگان ۲۰ تا ۳۰ سال داشتند، ۲۱/۸ درصد از ۳۰ تا ۴۰ سال، ۴۱/۸ درصد از ۴۰ تا ۵۰ سال، همچنین ۲۷/۳ درصد از آنها بالای ۵۰ سال سن داشتند.

جدول ۴ جدول فراوانی سن پاسخ دهندگان

فراوانی	درصد	درصد تجمعی
بین ۲۰ تا ۳۰ سال	۵	۹/۱
بین ۳۰ تا ۴۰ سال	۱۲	۳۰/۹
بین ۴۰ تا ۵۰ سال	۲۳	۷۲/۷
بالتر از ۵۰ سال	۱۵	۱۰۰
مجموع	۲۳۵	۱۰۰

• سابقه کاری پاسخ دهندگان

در جدول ۵ نمودار فراوانی سن پاسخ دهندگان ارائه گردیده است. ۰/۸۵ درصد از پاسخ دهندگان ۲۰ تا ۲۵ سال داشتند، ۱۰/۶۳ درصد از پاسخ دهندگان ۲۶ تا ۳۰ سال، ۱۲/۳۴ درصد از پاسخ دهندگان ۳۱ تا ۳۵ سال، ۱۴/۴۶ درصد از پاسخ دهندگان ۳۶ تا ۴۰ سال و ۶۱/۷۲ درصد از پاسخ دهندگان بالای ۴۰ سال سن داشتند.

جدول ۵ جدول فراوانی سابقه کاری پاسخ دهندگان

فراوانی	درصد	درصد تجمعی
بین ۲۰ تا ۲۵ سال	۲	۹/۱
بین ۲۶ تا ۳۰ سال	۲۵	۳۰/۹
بین ۳۱ تا ۳۵ سال	۲۹	۷۲/۷
بین ۳۶ تا ۴۰	۳۴	۱۰۰
۴۰ به بالا	۱۴۵	۶۱/۷۲
مجموع	۲۳۵	۱۰۰

• نوع استخدام پاسخ دهندگان

در جدول ۴-۵ نمودار فراوانی نوع استخدام پاسخ دهندگان ارائه گردیده است. ۸۱/۲۷ درصد از پاسخ دهندگان قرارداد رسمی، ۹/۷۸ درصد از پاسخ دهندگان پیمانی و ۸/۹۵ درصد از پاسخ دهندگان قراردادی بوده اند.

جدول ۶ جدول فراوانی نوع استخدام پاسخ‌دهندگان

فراوانی	درصد	درصد تجمعی
رسمی	۱۹۱	۸۱/۲۷
پیمانی	۲۳	۹۱/۰۵
قراردادی	۲۱	۸/۹۵
مجموع	۲۳۵	۱۰۰

۲-۷-آماره توصیفی متغیرهای تحقیق

در جدول شماره ۷ آماره توصیفی متغیرهای تحقیق آورده شده است:

جدول ۷ آمار توصیفی متغیرهای تحقیق

متغیر آماره	میانگین	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی
توجه به منابع انسانی کارآمد	۲/۵۵	۰/۱۱	۰/۲۱	-۰/۲۹
گسترش فرهنگ مالیاتی در جامعه	۳/۳۸	۰/۰۹	۱/۳	۰/۷۷
آگاهی و به روز بودن اطلاعات مدیران	۲/۳۷	۰/۱۵	۰/۳۸	-۰/۴۶
پیچیدگی و ابهام در قوانین و مقررات مالیاتی	۲/۷۱	۰/۱۷	۱/۴۰۹	-۰/۴۲
وجود پاداش و تنبیه متناسب با عملکرد مؤدیان	۲/۲۴	۰/۱۹	-۰/۳۷۴	-۰/۵۸
رعایت اصول تعیین مالیات	۲/۶۶	۰/۲۳	۰/۷۷۶	۰/۲۳
پرداخت مالیات توسط مؤدیان مالیاتی	۱/۷۱	۰/۱۴	۱/۴۹	۰/۳۸

با توجه به جدول فوق بالاترین میانگین مربوط به متغیر گسترش فرهنگ مالیاتی در جامعه و پایین‌ترین میانگین مربوط به متغیر پرداخت مالیات توسط مؤدیان مالیاتی می‌باشد. بالاترین انحراف معیار مربوط به متغیر رعایت اصول تعیین مالیات و پایین‌ترین انحراف معیار مربوط به متغیر گسترش فرهنگ مالیاتی در جامعه می‌باشد.

۷-۳) آزمون نرمال بودن متغیرها

جهت بررسی نرمال بودن متغیرهای این تحقیق از آزمون «کولموگروف-اسمیرنوف»^۱ استفاده شده است؛ در جدول زیر نتایج آزمون نرمال بودن متغیرها نشان داده شده است:

جدول ۸: آزمون نرمال بودن متغیرها

متغیرها	Z کولموگروف- اسمیرنوف	سطح معناداری
توجه به منابع انسانی کارآمد	1.031	.238
گسترش فرهنگ مالیاتی در جامعه	.712	.691
آگاهی وبه روز نبودن اطلاعات مدیران	.450	.299
پیچیدگی و ابهام در قوانین و مقررات مالیاتی	.741	.642
وجود پاداش و تنبیه متناسب با عملکرد مؤدیان	.777	.582
رعایت اصول تعیین مالیات	1.235	.094

همانطور که ملاحظه می شود از آنجایی که سطح معناداری در همه متغیرها بیش از ۰/۰۵ می باشد؛ بنابراین متغیرهای تحقیق دارای توزیع نرمال می باشند.

۷-۴) آزمون فرضیه ها و نتایج آن

این پژوهش دارای ۶ فرضیه اصلی می باشد که در ذیل به آزمون فرضیات می پردازیم.

۷-۴-۱) آزمون فرضیه ی اول

- بین توجه به منابع انسانی کارآمد و پرداخت مالیات توسط مؤدیان مالیاتی رابطه وجود دارد.

جدول ۹: نتایج حاصل از آزمون پیرسون برای فرضیه اول

نام متغیر	پرداخت مالیات
توجه به منابع انسانی کارآمد	ضریب همبستگی پیرسون سطح معنی داری یک طرفه تعداد ۰/۷۰۹ ۰/۰۲۴ ۲۳۵

همان طور که در جدول قابل مشاهده است، چون سطح معنی داری یک طرفه (۰/۰۲۴) کوچکتر از ۰/۰۵ است، فرض H_0 رد می شود؛ به عبارت دیگر با اطمینان ۹۵٪ می توان گفت که بین توجه به منابع انسانی کارآمد و پرداخت مالیات توسط مؤدیان مالیاتی رابطه معناداری وجود دارد. با توجه ضریب همبستگی (۰/۷۰۹) این ارتباط مستقیم و قوی می باشد.

¹ Kolmogorov-Smirnov (K-S)

۲-۴-۷) آزمون فرضیه دوم

- بین گسترش فرهنگ مالیاتی در جامعه و پرداخت مالیات توسط مؤدیان مالیاتی رابطه وجود دارد.

جدول ۱۰: نتایج حاصل از آزمون پیرسون برای فرضیه دوم

نام متغیر	پرداخت مالیات
گسترش فرهنگ مالیاتی در جامعه	ضریب همبستگی پیرسون
	سطح معنی داری یک طرفه
	تعداد
	۰/۸۰۲
	۰/۰۰۰
	۲۳۵

همان طور که در جدول قابل مشاهده است، چون سطح معنی داری یک طرفه (۰/۰۰۰) کوچکتر از ۰/۰۵ است، فرض H_0 رد می شود؛ به عبارت دیگر با اطمینان ۹۵٪ می توان گفت که بین گسترش فرهنگ مالیاتی در جامعه و پرداخت مالیات توسط مؤدیان مالیاتی رابطه معناداری وجود دارد. با توجه ضریب همبستگی (۰/۸۰۲) این ارتباط مستقیم و قوی می باشد.

۳-۴-۷) آزمون فرضیه سوم

- بین آگاهی و به روز بودن اطلاعات مدیران و پرداخت مالیات توسط مؤدیان مالیاتی رابطه وجود دارد.

جدول ۱۱: نتایج حاصل از آزمون پیرسون برای فرضیه سوم

نام متغیر	پرداخت مالیات
آگاهی و به روز بودن اطلاعات مدیران	ضریب همبستگی پیرسون
	سطح معنی داری یک طرفه
	تعداد
	۰/۴۶۳
	۰/۰۰۱
	۲۳۵

همان طور که در جدول قابل مشاهده است، چون سطح معنی داری یک طرفه (۰/۰۰۱) کوچکتر از ۰/۰۵ است، فرض H_0 رد می شود؛ به عبارت دیگر با اطمینان ۹۵٪ می توان گفت که بین آگاهی و به روز بودن اطلاعات مدیران و پرداخت مالیات توسط مؤدیان مالیاتی رابطه معناداری وجود دارد. با توجه ضریب همبستگی (۰/۴۶۳) این ارتباط مستقیم و در حد متوسط می باشد.

۷-۴-۴) آزمون فرضیه‌ی چهارم

- بین پیچیدگی و ابهام در قوانین و مقررات مالیاتی و پرداخت مالیات توسط مؤدیان مالیاتی رابطه وجود دارد.

جدول ۱۲: نتایج حاصل از آزمون پیرسون برای فرضیه چهارم

نام متغیر	پرداخت مالیات
پیچیدگی و ابهام در قوانین و مقررات مالیاتی	ضریب همبستگی پیرسون سطح معنی داری یک طرفه تعداد ۰/۷۳۷ ۰/۰۰۰ ۲۳۵

همان‌طور که در جدول قابل مشاهده است، چون سطح معنی داری یک طرفه (۰/۰۰۰) کوچکتر از ۰/۰۵ است، فرض H_0 رد می‌شود؛ به عبارت دیگر با اطمینان ۹۵٪ می‌توان گفت که بین پیچیدگی و ابهام در قوانین و مقررات مالیاتی و پرداخت مالیات توسط مؤدیان مالیاتی رابطه معناداری وجود دارد. با توجه ضریب همبستگی (۰/۷۳۷-) این ارتباط معکوس و قوی می‌باشد.

۷-۴-۵) آزمون فرضیه‌ی پنجم

- بین وجود پاداش و تنبیه متناسب با عملکرد مؤدیان و پرداخت مالیات توسط مؤدیان مالیاتی رابطه وجود دارد.

جدول ۱۳: نتایج حاصل از آزمون پیرسون برای فرضیه پنجم

نام متغیر	پرداخت مالیات
وجود پاداش و تنبیه متناسب با عملکرد مؤدیان	ضریب همبستگی پیرسون سطح معنی داری یک طرفه تعداد ۰/۴۰۳ ۰/۰۰۳ ۲۳۵

همان‌طور که در جدول قابل مشاهده است، چون سطح معنی داری یک طرفه (۰/۰۰۳) کوچکتر از ۰/۰۵ است، فرض H_0 رد می‌شود؛ به عبارت دیگر با اطمینان ۹۵٪ می‌توان گفت که بین وجود پاداش و تنبیه متناسب با عملکرد مؤدیان و پرداخت مالیات توسط مؤدیان مالیاتی رابطه معناداری وجود دارد. با توجه ضریب همبستگی (۰/۴۰۳) این ارتباط مستقیم و قوی می‌باشد.

۶-۴-۷) آزمون فرضیه‌ی ششم

– بین رعایت اصول تعیین مالیات با عملکرد مؤدیان و پرداخت مالیات توسط مؤدیان مالیاتی رابطه وجود دارد.

جدول ۱۴: نتایج حاصل از آزمون پیرسون برای فرضیه ششم

نام متغیر	پرداخت مالیات
رعایت اصول تعیین مالیات	ضریب همبستگی پیرسون سطح معنی‌داری یک طرفه تعداد
	۰/۷۱۳ ۰/۰۰۰ ۲۳۵

همان‌طور که در جدول قابل مشاهده است، چون سطح معنی‌داری یک طرفه (۰/۰۰۰) کوچکتر از ۰/۰۵ است، فرض H_0 رد می‌شود؛ به عبارت دیگر با اطمینان ۹۵٪ می‌توان گفت که بین رعایت اصول تعیین مالیات با عملکرد مؤدیان و پرداخت مالیات توسط مؤدیان مالیاتی رابطه معناداری وجود دارد. با توجه ضریب همبستگی (۰/۷۱۳) این ارتباط مستقیم و قوی می‌باشد.

۵-۷) آزمون رگرسیون چندگانه: پس از آزمون همبستگی به بررسی همزمان ارتباط متغیرهای توجه به منابع انسانی کارآمد، گسترش فرهنگ مالیاتی در جامعه، آگاهی و به روز بودن اطلاعات مدیران، پیچیدگی و ابهام در قوانین و مقررات مالیاتی، وجود پاداش و تنبیه متناسب با عملکرد مؤدیان و رعایت اصول تعیین مالیات با پرداخت مالیات توسط مؤدیان مالیاتی از طریق آزمون رگرسیون چندگانه می‌پردازیم.

جدول ۱۵- نتایج حاصل از رگرسیون چندمتغیره

نوع متغیر	نماد	نام متغیر	ضریب	آماره t	سطح معنی‌دار
متغیر وابسته	Y	پرداخت مالیات توسط مؤدیان مالیاتی	—	—	—
مقدار ثابت	α	آلفا	۱/۸۷۰	۱/۵۱۵	۰/۰۰۰
متغیرهای مستقل		توجه به منابع انسانی کارآمد	۰/۹۲۳*	۱/۷۶۸	۰/۰۴۳
		گسترش فرهنگ مالیاتی در جامعه	۲/۹۹۴*	۱/۹۹۵	۰/۰۰۳
		آگاهی و به روز نبودن اطلاعات مدیران	۰/۶۸۴*	۱/۶۱۵	۰/۰۰۰
		پیچیدگی و ابهام در قوانین و مقررات مالیاتی	-۱/۸۶۹*	-۲/۳۱۲	۰/۰۰۱
		وجود پاداش و تنبیه متناسب با عملکرد مؤدیان	۰/۲۹۹*	۱/۷۱۹	۰/۰۰۰
		رعایت اصول تعیین مالیات	۱/۳۰۷*	۲/۰۱۵	۰/۰۰۰
		دوربین واتسون	۱/۸۶۳	—	—
		آماره F	۱/۰۸۴	—	۰/۰۰۰

—	—	۰/۷۶۷	ضریب همبستگی	R
—	—	۰/۵۸۹	ضریب تعیین	R Square
—	—	۰/۵۸۲	ضریب تعیین تعدیل شده	Adjusted R Square

*: سطح معنی داری برابر با ۰/۰۵ می باشد.

همانگونه که این نگاره نشان می دهد، متغیرهای توجه به منابع انسانی کارآمد، گسترش فرهنگ مالیاتی در جامعه، آگاهی و به روز بودن اطلاعات مدیران، پیچیدگی و ابهام در قوانین و مقررات مالیاتی، وجود پاداش و تنبیه متناسب با عملکرد مؤدیان و رعایت اصول تعیین مالیات ($p\text{-value} < 5\%$) با پرداخت مالیات توسط مؤدیان مالیاتی ارتباط معناداری دارند. متغیر پیچیدگی و ابهام در قوانین و مقررات مالیاتی با پرداخت مالیات توسط مؤدیان مالیاتی ارتباط معکوس و متغیرهای توجه به منابع انسانی کارآمد، گسترش فرهنگ مالیاتی در جامعه، آگاهی و به روز بودن اطلاعات مدیران، وجود پاداش و تنبیه متناسب با عملکرد مؤدیان و رعایت اصول تعیین مالیات با پرداخت مالیات توسط مؤدیان مالیاتی ارتباط مستقیمی دارند. ضریب متغیرها نشان می دهد ارتباط گسترش فرهنگ مالیاتی در جامعه با پرداخت مالیات توسط مؤدیان نسبت به بقیه متغیرها بیشتر است. با توجه به مقدار آماره F الگوی رگرسیون برازش شده معنادار است و با توجه به ضریب تعیین، این متغیرها ۵۸/۹ درصد از تغییرات متغیر پرداخت مالیات را توضیح می دهند. آماره دوربین واتسون نیز چون بین ۱/۵ تا ۲/۵ می باشد پس می توان نتیجه گیری کرد که بین متغیرها مشکل خودهمبستگی وجود ندارد.

۶-۷- آزمون رتبه بندی فریدمن

در این بخش با توجه به آزمون فریدمن به رتبه بندی و اولویت بندی هریک از عوامل مؤثر بر دریافت مالیات از مؤدیان مالیاتی از نظر کارشناسان امور مالیاتی می پردازیم:

همانگونه که در جدول ۱۶ مشاهده می شود. به علت اینکه سطح معنی داری آزمون فریدمن کوچکتر از ۵٪ است، فرض برابری بودن اولویت بندی عوامل مؤثر بر دریافت مالیات از مؤدیان مالیاتی از نظر کارشناسان امور مالیاتی رد شده است.

جدول ۱۶ آزمون فریدمن

۲۳۵	تعداد
۱۳۱/۲۰۶	آماره کی - دو
۶	درجه آزادی
۰/۰۰۰	سطح معنی داری
H_0 رد	نتیجه

مأخذ: نتایج حاصل از پرسشنامه

با توجه به جدول ۱۷ عوامل مؤثر بر دریافت مالیات از مؤدیان مالیاتی از نظر کارشناسان امور مالیاتی به ترتیب اولویت به ترتیب زیر می باشد:

جدول ۱۷: اولویت بندی ابعاد توانمندسازی

متغیر	میانگین رتبه ها
گسترش فرهنگ مالیاتی در جامعه	۴ / ۴۴
پیچیدگی و ابهام در قوانین و مقررات مالیاتی	۳ / ۷۰
رعایت اصول تعیین مالیات	۳ / ۰۹
توجه به منابع انسانی کارآمد	۲ / ۹۱
آگاهی و به روز بودن اطلاعات مدیران	۲ / ۳۳
وجود پاداش و تنبیه متناسب با عملکرد مؤدیان	۲ / ۰۷

مأخذ: نتایج حاصل از پرسشنامه

۸- نتیجه گیری و بحث

۱. آزمون فرضیه اول نشان داد که؛ ارتباط مستقیم و معناداری بین توجه به منابع انسانی کارآمد و پرداخت مالیات توسط مؤدیان مالیاتی وجود دارد که این امر به این مهم اشاره دارد که هرچه خلاقیت و نوآوری و کارآیی کارشناسان امور مالیاتی در برخورد با مؤدیان بیشتر باشد، مؤدیان مالیاتی بیشتر به پرداخت مالیات اقدام می کنند.

در حال حاضر، اغلب فرآیندها از دیدگاه درونی سازمان مالیاتی طراحی می شود و کم تر توجهی به راحتی مؤدیان می شود. این امر، موجب دلسردی مؤدیان و انگیزه اندک آنان برای تمکین از مقررات مالیاتی می شود. همانطور که کارمندان در موقعیت های مختلف، متناسب با مهارت و تجربه خود، حقوق دریافت می کنند باید در ازای کارها و شیوه های جدیدی که در کار خود ارایه می دهند نیز پاداش دریافت کنند. اگر این سیاست ها به اجرا در نیاید، کارمندان به سکون و یکنواختی (روزمهرگی) دچار شده، اغلب انگیزه کار درست را از دست داده، به شدت از سازمان خود رنجور شده و عدم رضایت شغلی خود را بروز می دهند (جهرمی و یگانه، ۱۳۸۷).

۲. آزمون فرضیه دوم نشان داد که؛ ارتباط مستقیم و معناداری بین گسترش فرهنگ مالیاتی و پرداخت مالیات توسط مؤدیان مالیاتی وجود دارد که این امر به این مهم اشاره دارد که هرچه فرهنگ پرداخت مالیات در جامعه بیشتر نهادینه شود، مؤدیان مالیاتی بیشتر به پرداخت مالیات اقدام می کنند.

بررسی های مختلف نشان می دهد بیشتر مردم نمی دانند چرا مالیات می دهند. شایع ترین زمینه های پیدایش فرار مالیاتی عدم گسترش فرهنگ مالیاتی در جامعه است فرهنگ مالیاتی، مجموعه ای از طرز تلقی، بینش و عکس العمل افراد در قبال نظام مالیاتی است. به عبارت دیگر طرز تلقی، بینش، برداشت، آرمان ها، ارزش های اجتماعی، قوانین جاری و میزان تحصیلات و آگاهی، از جمله عواملی هستند که فرهنگ مالیاتی را شکل می دهند (مهرگان و نادر، ۱۳۸۵).

۳. آزمون فرضیه سوم نشان داد که؛ ارتباط مستقیم و معناداری بین آگاهی و به روز بودن اطلاعات مدیران و پرداخت مالیات توسط مؤدیان مالیاتی وجود دارد که این امر به این مهم اشاره دارد که هرچه نرم افزارها و سخت افزارهای نوین

در سازمان به کار برده شود و اطلاعات مدیران نسبت به قوانین مالیاتی به روز تر باشد، مؤدیان مالیاتی بیشتر به پرداخت مالیات اقدام می کنند.

متأسفانه امروز علیرغم رشد سریع مهارتها از طریق سیستمهای اطلاعاتی بین المللی از قبیل اینترنت و... اکثریت مدیران بالائی فاقد اطلاع از قوانین و استانداردهای حسابداری و حسابرسی می باشند و اطلاعات اکثر مدیران در حدود وزمان تحصیل خلاصه میشود، تحلیل فرآیندهای نظام مالیاتی از اظهار تا پرداخت در یک سیستم مالیاتی، زمانی مفید و ممکن است که اطلاعات بهنگام باشد و به درستی در مجاری صحیح قرار گیرد. اگر سازمان مالیاتی با اطلاعات ناقص مواجه شود، باید در سیستم اطلاعاتی و ممیزی خود تجدیدنظر کرده، آن را دگرگون سازد (اسلاملوئیان و کریم، ۱۳۸۷). در کشور ما، قانونگذاری به راحتی انجام می شود اما اجرا و نظارت بر آن در بسیاری موارد با مشکل مواجه است. فقدان آموزش مؤدیان مالیاتی درباره تخصیص صحیح منابع مالیاتی دولت، موجب نارضایتی بیش تر و عدم تمایل آنان به پرداخت مالیات می شود (مرتضی و اصغرپور، ۱۳۸۵).

۴. آزمون فرضیه چهارم نشان داد که؛ ارتباط معکوس و معناداری بین پیچیدگی و ابهام در قوانین و مقررات مالیاتی و پرداخت مالیات توسط مؤدیان مالیاتی وجود دارد که این امر به این مهم اشاره دارد که هر بازگویی قوانین به مؤدیان ساده و قابل فهم تر باشد، مؤدیان مالیاتی بیشتر به پرداخت مالیات اقدام می کنند.

یکی از مهم ترین عوامل موثر در تضعیف و عدم اثربخشی سیاست های مالیاتی، پیچیدگی و ابهام در قوانین و مقررات مالیاتی است. این مساله به تنهایی به کارآیی اجرایی سیاست های مالیاتی صدمه وارد می کند. اصولاً چون قوانین وضع شده برای استفاده عموم مردم می باشد و از طرفی میزان درک و فهم مردم تفاوت های زیادی با هم دارد؛ لذا اولاً قوانین پیچیده قابل درک و فهم برای عموم نبوده و ثانیاً زمینه تفسیرهای سلیقه ای و غلط برای سوءاستفاده کنندگان فراهم می- شود (مهرگان و پژمان، ۱۳۹۰).

۵. آزمون فرضیه پنجم نشان داد که؛ ارتباط مستقیم و معناداری بین وجود پاداش و تنبیه متناسب با عملکرد مؤدیان و پرداخت مالیات توسط مؤدیان مالیاتی وجود دارد که این امر به این مهم اشاره دارد که هر بازخورد و از فعالیتهای مؤدیان قانونمدار و خلافکار بیشتر صورت پذیرد و تنبیهات و تشویقاتی برای هریک از آنان وجود داشته باشد، مؤدیان مالیاتی بیشتر به پرداخت مالیات اقدام می کنند.

مؤدیان مالیاتی، عموماً به دو دسته تقسیم می شوند: مؤدیان قانونمدار و مؤدیان خلافکار. مؤدیان قانونمدار آن هایی هستند که مطابق قانون و به نسبت سهم خود، مالیات را پرداخت می کنند و عموماً مشکلی را برای سازمان امور مالیاتی ایجاد نمی کنند این نوع مؤدیان غالباً تمکین می کنند و از ایجاد هزینه و مشکل برای سازمان پرهیز می کنند به همین علت سازمان مالیاتی نیز از این نوع مؤدیان اظهار رضایت کرده و غالباً سعی می شود این نوع مؤدیان باقی بمانند و یا بر تعداد آن ها افزوده شود؛ اما در مورد دیگر مؤدیان خلافکار بحث و سخن بسیار است و سازمان امور مالیاتی سعی می کند با انواع سیاست ها، آن ها را وادار به پرداخت مالیات کند (عزتی و دیگران، ۱۳۸۵). مؤدیانی خلافکار محسوب می شوند که مالیات های معوق را به دستگاه مالیاتی تحمیل می کنند که همین موضوع یکی از گلوگاه های نظام مالیاتی ایران است.

۶. آزمون فرضیه ششم نشان داد که؛ ارتباط مستقیم و معناداری بین رعایت اصول تعیین مالیات و پرداخت مالیات توسط مؤدیان مالیاتی وجود دارد که این امر به این مهم اشاره دارد که هر چه دولت در اجرای قوانین مالیاتی اصول را رعایت نماید، مؤدیان مالیاتی بیشتر به پرداخت مالیات اقدام می کنند.

متأسفانه یکی از مهمترین موانع وصول مالیات عدم رعایت اصول تعیین مالیات میباشد. بنا بر اصل بهای خدمات مالیات بایستی معادل بهای خدماتی باشد که دولت و دستگاه حکومت برای هر شخص انجام می دهد و با توجه به اصل قدرت پرداخت مالیات هر فردی بایستی متناسب با قدرت پرداخت او باشد و درجه ثروتمندی و میزان درآمد اشخاص ملاک تشخیص مالیات آنان باشد (قطمیری و محمدعلی، ۱۳۸۷). ولی تجربیات و پرونده های مالیاتی نشان میدهد خدمات ارائه شده توسط دولت بین پرداخت کنندگان مالیات و فراریان مالیات فاقد هر گونه ضوابطی است (محمدعلی و اسلاملوئیان، ۱۳۸۷).

۹) پیشنهادهای تحقیق

۱. با توجه به نتایج فرضیه اول مبنی بر ارتباط مستقیم توجه به منابع انسانی کارآمد و پرداخت مالیات توسط مؤدیان مالیاتی، به مدیران اداره امور مالیاتی کشور توصیه می شود:

- تشکیل بانک اطلاعاتی جامع و فراگیر به طوریکه تمامی فعالیت های اقتصادی مؤدیان از طریق مراجعه و ثبت در این مرکز صورت گیرد و تمامی اطلاعات نیز ذخیره و به صورت آنلاین در اختیار واحدهای مالیاتی سراسر کشور قرار گیرد.

- ارتقای سطح کیفی دانش ماموران و دست اندرکاران مالیاتی از طریق آموزش های لازم و برگزاری دوره های مختلف و برخورداری از دانش و تخصص مورد نیاز در زمینه شغلی.

۲. با توجه به نتایج فرضیه دوم مبنی بر ارتباط مستقیم گسترش فرهنگ مالیاتی و پرداخت مالیات توسط مؤدیان مالیاتی، به مدیران اداره امور مالیاتی کشور توصیه می شود:

- تولید و پخش برنامه های مختلف در رسانه ملی همچنین ساخت فیلم های مستند و سینمایی در خصوص فلسفه پرداخت مالیات و زمینه سازی برای برخورداری از جامعه مدنی و فرهنگ سازی مستمر و مداوم.

- ترویج اندیشه سرزمینی آباد با پرداخت مالیات در مطبوعات و رسانه های گروهی و تاکید روز افزون بر منافع عام از پرداخت مالیات و افزایش سهم شهروندان و اقشار پایین جامعه از کالاهای عمومی.

- گنجاندن چند واحد درسی به عنوان آشنایی با مالیات در برنامه های درسی سطوح مختلف تحصیلی از جمله اول دبیرستان یا تحصیلات دانشگاهی.

۳. با توجه به نتایج فرضیه سوم مبنی بر ارتباط مستقیم آگاهی و به روز بودن اطلاعات مدیران و پرداخت مالیات توسط مؤدیان مالیاتی، به مدیران اداره امور مالیاتی کشور توصیه می شود:

- اجرای آزمونهای دوره ای کارشناسان امور مالیاتی جهت به روز نگه داشتن اطلاعات آنان از قوانین مالیاتی.
- در دسترس قرار دادن نرم افزارها و سخت افزارهای پیشرفته و به روز در سازمان برای کارشناسان امور مالیاتی.

۴. با توجه به نتایج فرضیه چهارم مبنی بر ارتباط معکوس پیچیدگی و ابهام در قوانین و مقررات مالیاتی و پرداخت مالیات توسط مؤدیان مالیاتی، به مدیران اداره امور مالیاتی کشور توصیه می شود:

- تدوین بروشورهای حاوی اطلاعات مهم مورد نیاز مؤدیان بطوریکه بسیار ساده و روان توضیح داده باشد و برای همه سطوح فرهنگی و علمی جامعه قابل فهم باشد.
- ۵. با توجه به نتایج فرضیه پنجم مبنی بر ارتباط مستقیم بین وجود پاداش و تنبیه متناسب با عملکرد مؤدیان و پرداخت مالیات توسط مؤدیان مالیاتی، به مدیران اداره امور مالیاتی کشور توصیه می شود:
- اعطای امتیاز و پاداش به افراد خلاق، مبتکر و پرکار و متناسب با عملکرد افراد، علاوه بر ایجاد فرهنگ صحیح کار در سازمان، موجب بالا رفتن قابلیتها و استعدادهای کارکنان در انجام وظایف محوله خواهد شد. بنابراین لازم است که سازمان در زمینه اعطای پاداش، به فرهنگ صحیح دریافت پاداش در مقابل کار و تلاش تغییر یابد.
- ۶. با توجه به نتایج فرضیه ششم مبنی بر ارتباط مستقیم بین رعایت اصول تعیین مالیات با عملکرد مؤدیان و پرداخت مالیات توسط مؤدیان مالیاتی، به مدیران اداره امور مالیاتی کشور توصیه می شود:
- اهتمام جدی دولت برای اجرای دقیق قانون مالیات بر ارزش افزوده و سایر مقررات مرتبط به گونه ای که شهروندان با جدیت با مسئله مالیات برخورد نمایند و پرداخت مالیات را وظیفه خود تلقی نمایند.
- شفاف سازی نحوه هزینه کرد درآمدهای مالیاتی توسط دولت و انعکاس اخبار آن در مطبوعات و رسانه های شنیداری و دیداری.
- حذف معافیت های غیر ضروری مثل معافیت بخش های فرهنگی، هنری و ورزشی، همچنین هدفمند نمودن معافیت های واحدهای تولیدی و مسکونی.

منابع

۱. اسدی، مهران و نیک خلق، علی اکبر و وثوقی، منصور. (۱۳۸۸). بررسی چگونگی تأثیر حذف تدریجی یارانه ها بر وصولی های مالیات بر ارزش افزوده. مبانی جامعه شناسی، تهران: ناشر بهینه.
۲. توماس، جی جی. (۱۳۸۷). اقتصاد غیر رسمی، مترجمان: نور بخش، منوچهری، سپهری، کامران، محل انتشار: ناشر مؤسسه تحقیقات پولی و بانک
۳. ثاقب فر، محمد. (۱۳۸۶). پس افتادگی فرهنگی در مالیات، روزنامه اعتماد.
۴. جامساز، محمود. (۱۳۸۳). لزوم تقویت فرهنگ مالیات دهی. ر.زنامه اقتصاد پویا.
۵. جعفری صمیمی، احمد و صالح نژاد، حسن. (۱۳۸۷). جایگزینی مالیات بر ارزش افزوده برای مالیات بر شرکت ها و تأثیر آن بر بودجه دولت در ایران، بررسی های حسابداری شماره ۲۶ و ۲۷
۶. دادگر، کرمانجانی، یدالله. (۱۳۷۸). مالیه عمومی و اقتصاد دولت تهران: انتشار مؤسسه فرهنگی هنری بشیر علم و ادب.
۷. دادگر، یدالله. (۱۳۸۶). اقتصاد بخش عمومی، قم، انتشارات دانشگاه مفید.
۸. دانش فرد، امین. (۱۳۹۱) موانع اجرای قانون مالیات بر ارزش افزوده. مجله اقتصاد. شماره ۱۳. صص. ۱۴۷-۱۵۹.
۹. رزاقی محمد، (۱۳۷۵)، جزوه آموزشی مبانی مالیات تهران: دانشکده علوم اقتصادی.
۱۰. رضایی، محمدقاسم. (۱۳۸۶). توسعه نیافتگی فرهنگ مالیاتی ایران. روزنامه سرمایه.
۱۱. رضاییان محمد تقی ا. (۱۳۷۸). بررسی علل عدم آگاهی مودیان مالیاتی ز قانون مالیات های مستقیم و تأثیر آن بر درآمد مودیان دولت، دانشکده امور اقتصادی.
۱۲. رعدی، آذرخش (۱۳۷۶)، “قرن ۲۱، عصر فرار مالیاتی”، فصلنامه بانک صادرات ایران، شماره دوم، پائیز ۱۳۷۶.

۱۳. رنگریز، حسن، خورشیدی، غلامحسین. (۱۳۷۸). مالیه عمومی و تنظیم خط مشی مالی دولت، محل انتشار: ناشر شرکت چاپ و نشر بازرگانی.
۱۴. رهبر، فرهاد و فضل الله میرزاوند. (۱۳۸۱). بازشناسی عارضه فساد مالی: ماهیت، گون هها، پیامدها آموزه های تجربی، محل انتشار: ناشر دانشگاه تهران، جهاد دانشگاهی.
۱۵. روابط عمومی وزارت امور اقتصادی و دارایی. (۱۳۸۸). نمای سی ساله وزارت امور اقتصادی و دارایی، محل انتشار: روابط عمومی وزارت امور اقتصادی و دارایی.
۱۶. سادات طاهر، فائزه. (۱۳۸۶). مالیات در اسلام، قم.
۱۷. شاهنوشی، محمد. (۱۳۸۹). بررسی و شناسایی راهکارهای اخذ مالیات سبز و تاثیر آن بر بهبود شاخصهای زیست محیطی و رفاهی، دانشکده امور اقتصادی.
۱۸. صادقی، حسین و علیرضا شکیبایی، (۱۳۸۰)، فرار مالیاتی و اندازه اقتصاد زیرزمینی ایران (باروش اقتصاد سنجی فازی)، فصلنامه مفید، شماره ۲۷، پاییز ۱۳۸۰، ص: ۵۵ تا ۷۶.
۱۹. صامتی، اکبر. (۱۳۸۹). بررسی تأثیر مالیات ارزش افزوده بر خالص صادرات و مقایسه تأثیر آن با مالیات بر شرکتها در ایران و دیگر کشورهای آسیایی. ترجمه: محمد توکل محل انتشار: ناشر دانشکده امور اقتصادی.
۲۰. طاهر پور کلانتری، حبیب اله. (۱۳۸۷). شناسایی عوامل فرهنگ مالیاتی مودیان مشاغل شهر تهران.
۲۱. عبدی، محمدرضا و اله محمد آقایی. (۱۳۸۷). پنج سال تلاش پایدار در پرتو نیم قرن اندیشه محل انتشار: سازمان امور مالیاتی کشور.
۲۲. نظری، حسن آقا. (۱۳۸۵). نگرش علمی به هزینه و در آمد دولت اسلامی، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه تهران، پژوهشکده اقتصادی.
۲۳. نوشته جمعی از اساتید مدیریت. (۱۳۷۸). کنترل و نظارت، محل انتشار: ناشر مرکز آموزش مدیریت دولتی.
۲۴. وثوقی، منصور و نیک خلق، علی اکبر. (۱۳۸۰). مبانی جامعه شناسی، تهران: ناشر بهینه.
25. Alfirman. L. (2011). Taxation and State-Building in Developing Countries, Capacity and Consent, Cambridge University Press, Cambridge.
26. ChiliaT, N. BennoTorgler, K. (2010). What do we know about tax morale and tax compliance? International Review of Economics and Business (RISEC).
27. Gupta, J. (2012). "Guidance on tax compliance for business and accounting software, form on tax administrations compliance sub – group", vol 12, no.38
28. Mickell, L. (2011), Governance, Taxation and Accountability: Issues and Practices, DAC Guidelines and Reference Series, Paris.
29. Nerre, Birger and Karsten von Blumenthal, (2012) "Tax Culture and Austrian Economics: A Case Study of the Big 2000 Tax Reform", National Tax Association's 96th Annual Conference on Taxation in Chicago, USA, November.
30. Owens, Jeffrey, Parry, Richard (2012), "Why tax matters for development", in OECD Observer, No 273 June 2009, available at www.oecdobserver.org/tax

Investigating the factors affecting the facilitation of tax payment by taxpayers and identifying the existing factors

Tooba Sanjarani¹

Date of Receipt: 2021/04/09 Date of Issue: 2021/04/20

Abstract

Tax is a part of the income or wealth of individuals that is collected by the government in accordance with the law in order to be a part of public expenses and to protect the social, economic and political interests of the country. For the survival of the society and the provision of social services by the government, each member of the society is obliged to pay the price of a part of these services as a tax to the government. The main purpose of this study is to investigate the factors affecting the facilitation of tax payment by taxpayers and to identify the existing factors. The statistical population of the study is all tax experts in Tehran, using Cochran's formula, 253 people have been selected as a statistical sample. The research period is the first quarter of 2014. The method of data collection is library method and distribution of questionnaires. Hypotheses were tested by correlation test, multiple regressions and Friedman test. The results showed that the variables of complexity and ambiguity in tax laws and regulations are inversely related to the payment of taxes by taxpayers and the variables of attention to efficient human resources, the spread of tax culture in society, awareness and up-to-dateness of managers, appropriate rewards and punishments. They are directly related to the performance of taxpayers and the observance of the principles of tax determination with the payment of taxes by taxpayers. Also, according to Friedman test, the ranking and prioritization of each of the factors affecting the receipt of taxes from taxpayers according to tax experts are as follows: 1. Development of tax culture in the society, 2. Complexity and ambiguity in tax laws and regulations, 3. Observance of tax determination principles, 4. Attention to efficient human resources, 5. Awareness and up-to-dateness of managers' information, 6. Existence of rewards And punishment commensurate with the performance of the taxpayers.

Keywords

Tax, taxpayers, barriers to tax payment, tax culture, principles of taxation

1. M.A. in Accounting, Azad University, Zahedan, Iran. (sanjarani.tooba@gmail.com)